

نقش خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی مدارس

حبیب احمدی^۱ | علی محبی^۲

چکیده

قبول این باور آموزشی که سهیم نمودن خانواده در تربیت و روند آموزشی، یکی از ابزارهای حیاتی در دستیابی به نتایج بهتر و همچنین سازوکار مناسب برای ایجاد مدرسی کارآمدتر و مردم‌سالارتر است، اهمیت زیادی برای نظام آموزشی کنونی دارد تا بتواند از نظام بسته و غیرمشارکتی مدارس به الگوی مردم‌سالاری آزاد تبدیل شود. هدف این تحقیق، شناسایی نقش‌آفرینی نهاد خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی مدارس است. در این تحقیق برای شناسایی ابعاد از روش پژوهش اکتشافی و تحقیق اولیه استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از گروه‌های کانونی که یکی از روش‌های کلیدی اکتشاف کیفی در علوم اجتماعی به شمار می‌روند، استفاده شد. جهت دریافت دیدگاه گروه نماینده والدین، ۲۰ تن از متخصصان و خیرگان علوم تربیتی، به ویژه برنامه‌ریزان درسی و فلاسفه تعلیم و تربیت با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و نظراتشان با روش تحلیل محتوای کیفی تحلیل شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها، حاکی از عدم مداخله صحیح والدین در اجرای برنامه‌ریزی درسی بود. همچنین یافته‌های پژوهش نشانگر آن است که نهاد خانواده می‌تواند در همه حوزه‌های برنامه‌ریزی درسی نقش کلیدی داشته باشد و تمایل به مشارکت در اجرای برنامه‌های درسی فرزندان خود ایجاد کند. چهار مضمون از داده‌های مربوط به درک و تجربیات شرکت‌کنندگان از حضور والدین در اجرای برنامه‌ریزی درسی پدید آمده است. این مضامین عبارت است از: نقش نهاد خانواده به عنوان مشارکت‌کننده، حمایت‌کننده (پشتیبان)، یادگیرنده و سیاست‌گذار (تصمیم‌ساز). از این رو در این نوشتار به اختصار نقش و تأثیر هر یک از عوامل مذکور را بررسی نموده و راهبردهای عملی ارائه می‌شود. **کلیدواژه‌ها:** ابعاد نقش خانواده؛ برنامه‌های درسی مدارس؛ قلمرو برنامه درسی، دانش‌آموزان؛ گروه کانونی.

DOR: 20.1001.1.26454955.1401.17.59.5.6

۱. نویسنده مسئول: مربی، گروه سازمان و مدیریت، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا، تهران، ایران. ahmadihabib_2006@yahoo.com

۲. استاد، گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

تعلیم و تربیت تجربه‌ای است که برای تمامی کودکان جهان مشترک است و از متداول‌ترین روش‌هایی است که جوامع به وسیله آن، خود را برای آینده آماده می‌کنند. هدف اساسی تمام آموزش‌ها، ایجاد تغییر مثبت در دانش، موفقیت و رفتار دانش‌آموز است. هدف تربیت، صرفاً به معنای ورود کودکان به مدرسه نیست، بلکه اطمینان از این است که همه مدارس به مصلحت کودکانی که به آن‌ها سپرده شده‌اند، کار می‌کنند (الیبی^۱، ۴: ۲۰۱۴). مدارس تجربه‌های یادگیری مختلفی را فراهم می‌کنند که کودکان را برای زندگی آینده آماده می‌سازد. در قلب این تجربیات، یادگیری برنامه‌ریزی درسی آورده شده است. در آموزش رسمی، برنامه‌ریزی درسی مجموعه‌ای از دوره‌ها، درس و محتوای ارائه شده در یک مؤسسه آموزشی است (الیبی، ۴: ۲۰۱۴).

یکی از قلمروهای برنامه‌ریزی درسی، اجرای برنامه درسی است. اجرای برنامه درسی، مهم‌ترین و دشوارترین مرحله از روند برنامه‌ریزی درسی است. بدین دلیل که مقصد نهایی هر برنامه درسی (اعم از مدرسه، دانشگاه یا سازمان آموزشی) کلاس درس است که دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و جامعه را درگیر خود می‌کند.

اجرا در حالی صورت می‌گیرد که یادگیرنده، تجربیات، دانش، مهارت‌ها، ایده‌ها و نگرش‌های برنامه‌ریزی شده یا قصدشده را فرا می‌گیرد تا بتواند به طور مؤثر در یک جامعه آن را به کار گیرد (انکومو^۲، ۱۹۹۵). در این راستا، از جمله موارد تأثیرگذار در اجرای مؤثر، مداخله والدین در تعلیم و تربیت فرزندان خود است. درگیری والدین یک حق، مسئولیت و نیاز اجتماعی است (کاسترو^۳، اکسپوزیتو^۴، مارتین^۵، لیزاسواین^۶، ۲۰۱۵). بدون داشتن یک ارتباط فعال در خانه و مدرسه، دانش‌آموزان به احتمال زیاد پیشرفت تحصیلی نخواهند داشت (کاسترو و همکاران، ۲۰۱۵).

1. Olibie, E.
2. Nkomo, G. M.
3. Castro, M.
4. Expósito, E.
5. Martín, E.
6. Lizasoain, L.

خانواده‌ها باید با نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان و حمایت از یادگیری دانش‌آموزان در خانه با مدارس همکاری کنند (سایلاج^۱، ۲۰۱۳).

در نگاه اسلامی نیز سلامت جامعه و رسیدن به جامعه‌ای سالم، منوط به وجود خانواده‌های سالم و کارکرد مناسب آن‌ها در همه ابعاد زندگی است. یکی از نهادهای اجتماعی مؤثر و بنیادی در انواع تربیت، به ویژه در سنین کودکی و نوجوانی، نهاد خانواده است.

در واقع نهاد خانواده، کوچک‌ترین واحد اجتماعی و در عین حال، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین واحد تربیتی در جوامع محسوب می‌شود. اساساً یکی از عملکردهای مهم این نهاد، تربیت فرزندان است و لذا خانواده در هر حال، نقش غیرقابل انکاری در فرایند تربیت دارد.

در نگرش اسلامی نیز بر این موضوع مهم تأکید شده است. تنوع و تکرار فراوان روایات و احادیث درباره وظایف تربیتی خانواده و نیز تصریح متون مقدس و معتبر اسلامی به نقش والدین در تربیت، بخصوص مسئولیت والدین نسبت به تربیت فرزندان اشاره کرده است (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی، ۲۲۳: ۱۳۹۰).

در قرآن کریم برخی آیات به صراحت بر مسئولیت تربیتی خانواده تأکید دارد: برای نمونه آیه «یا ایها الذین آمنوا قُوا انفسکم و اهلکم ناراً و قودها الناس و الحجاره» (تحریم/ ۶) است که می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده خود را حفظ کنید، از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌ها است.»

چنان که می‌دانیم خانواده مهم‌ترین نقش را در زمینه‌سازی رشد و تحول فرزندان بر عهده دارد. لذا در دیدگاه اسلامی با ملاحظات گوناگون، بر جایگاه خانواده در فرایند تربیت تأکید می‌شود. صراحت متون مقدس و معتبر اسلامی در توجه به نقش والدین در تربیت، همچنین تنوع و تکرار فراوان آنچه در روایات و احادیث درباره وظایف تربیتی خانواده آمده است، اجماعی کلی درباره مسئولیت والدین نسبت به تربیت فرزندان در میان علمای دینی و کارشناسان تربیت اسلامی پدید آورده است.

1. Sylaj, S. V.

لذا لازم است با طراحی و اجرای تدابیر مناسب، خانواده را به لحاظ فکری و انگیزشی برای انجام تکالیف تربیتی و ایفای این نقش فعال در فرایند تربیت فرزندان خویش آماده نمود و این همان مهارت‌افزایی نهاد خانواده در تربیت فرزندان و به طور اخص، در برنامه‌های درسی است. مشارکت والدین به موقعیتی اشاره دارد که در آن والدین به طور مستقیم در تحصیل فرزندان خود دخالت دارند، در فرآیند یادگیری کودکان خود حضور دارند و وظایف خود را به عنوان والدین انجام می‌دهند تا اطمینان حاصل کنند در فرآیند یادگیری فرزندشان به اندازه کافی کمک می‌کنند (کلینتون و هتی^۱، ۲۰۱۲: ۳۲۴).

مشارکت یک فراگرد سهیم شدن در کارهاست. کاری است که می‌تواند به صور مختلف تجلی یابد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد مشارکت والدین در امور مدارس، موجب نگرش مثبت والدین نسبت به خود، مدرسه و نقش کادر آموزشی در رشد و تربیت فرزندشان می‌شود (البرزی، ۱۳۹۱). چنانچه والدین در سطوح متفاوت مشارکت، مانند: تصمیم‌گیری، کار داوطلبانه، کار با کودک، کار با کودک در خانه و... دخالت داشته باشند، پیشرفت فرزندشان بیشتر خواهد بود (بهبودی، ۱۳۸۷).

برخی تحقیقات مانند دیتل^۲ (۲۰۰۴)، هندرسون، مپ، جانسون و دیویس^۳ (۲۰۰۷)، اوشی، امکا، اونونگا، اوولابی^۴ (۲۰۱۲)، گارسیا و تورنتون^۵ (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که حضور خانواده در آموزش به بهبود عملکرد دانش‌آموزان، کاهش غیبت و بازگشت اعتماد به نفس والدین در آموزش فرزندانشان کمک می‌کند. دانش‌آموزان با والدین یا مراقبانی که در آموزش دانش‌آموزان سهیم هستند، نمرات بالاتری در امتحان کسب می‌کنند و رفتار و مهارت‌های اجتماعی بهتری از خود نشان می‌دهند.

همچنین مطابق گفته هورنبی و لافائل^۶ (۲۰۱۱: ۳۷)، حضور والدین یک عنصر مهم در آموزش و پرورش است و می‌تواند از طریق مشارکت والدین در خانه، مانند گوش دادن به کودک حین

1. Clinton, J. & Hattie, J.
2. Dietel, R.
3. Henderson. A.T., Mapp, K.L., Johnson, V.R. & Davies D.
4. Ushie, M. A., Emeka, J. O., Ononga, G. I., & Owolabi, E. O.
5. Garcia, L.E. & Thornton, O.
6. Hornby, G., & Lafaele, R.

خواندن، کمک به آن‌ها در تکمیل تکالیف مدرسه و نیز فعالیت‌های مبتنی بر مدرسه - که شامل شرکت در جلسات والدین و کارگاه‌های آموزشی می‌شود - به دست آید. گونزالس منا^۱ (۲۰۱۱) حضور والدین را ترکیبی از تعهد و مشارکت فعال از طرف والدین به مدرسه و کودک تعریف کرد. انیکاوا و اویدیک^۲ (۲۰۱۲)، حضور والدین را مشارکت و حمایت والدین در مدرسه و خانه توصیف می‌کنند که این امر به طور مستقیم و مثبت بر عملکرد آموزشی فرزندان تأثیر می‌گذارد.

در واقع، پشتیبانی والدین در تدوین و اجرای برنامه‌های درسی، جهت ارتقای یادگیری مؤثر فرزندان است. طبق نظر چان (۱۹۹۵: ۱۹)، حضور والدین کاری نیست که صرفاً توسط والدین انجام شود. این دقیقاً کاری است که والدین و مدرسه به صورت جمعی و مشترک انجام می‌دهند تا از سیاست‌گذاری مناسب، مؤثر و عملی، نظم و انضباط، بودجه، امکانات و کارکنان برای موفقیت فرزندان اطمینان حاصل کنند.

بسیاری از شواهد نشان می‌دهد پیوندی قوی و مثبت بین حضور والدین و علاقه به یادگیری کودک و تنظیم و دستیابی متعاقب کودک وجود دارد (سند برنامه درسی برای تعالی^۳، ۲۰۱۰؛ رینولدز^۴، ۲۰۰۷؛ سیلوا، اسکات، ۲۰۰۴). انیکاوا و اویدیک (۲۰۱۲) گزارش می‌دهند برای اینکه کودکان از حداکثر پتانسیل‌های خود در مدرسه بهره‌مند شوند، نیاز به مشارکت کامل والدین دارند.

اهمیت مشارکت والدین بیشتر توسط موریسون^۵ (۲۰۰۷) برجسته شده است که اظهار داشت مشارکت والدین در یادگیری کودکان بر عملکرد کودکان در مدرسه تأثیر مثبت می‌گذارد. به طور مشابه، کیدیکی^۶ (۲۰۰۹) مشاهده کرد هنگامی که والدین در آموزش فرزندان نقش کافی دارند، می‌توانند به افزایش انگیزه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی کودکان کمک نمایند.

وقتی مدارس و والدین با یکدیگر مشارکت می‌کنند، دانش آموزان متوجه می‌شوند افرادی که در هر دو محیط از آنها مراقبت می‌کنند، در حال سرمایه‌گذاری و هماهنگی زمان و منابع هستند تا

1. Gonzalez-Mena, J.
2. Anyikwa, N., & Obidike, N.
3. Curriculum for Excellenceh
4. Reynolds, J.
5. Morrison, G. S.
6. Kindiki, J.

به آنها در موفقیت کمک کنند. علاوه بر این، مطالعات انجام شده ارتباط مستقیم و مثبتی بین درگیری والدین و پیشرفت تحصیلی یا انگیزه پیدا نمودند (کروزی^۱ و ری^۲، ۲۰۰۵؛ هندرسون و برلا^۳، ۱۹۹۷).

چیکز^۴ (۲۰۱۲) می‌افزاید: مشارکت والدین در آموزش، چه در مدرسه و چه در خانه، باعث ایجاد مشارکت در مدارس، والدین و جوامع می‌شود. مشارکت دانش‌آموزان، والدین و معلمان، باعث ایجاد ارتباط مؤثر از خانه به مدرسه و از مدرسه به خانه می‌شود. از طریق ارتباط فعال و مداوم، والدین و معلمان اطلاعات و منابع خود را در مورد رفتار علمی و رفتاری دانش‌آموزان به اشتراک می‌گذارند. این با هم بودن و تلاش‌ها، پایه و اساس محکمی را برای خانواده‌ها و مدارس فراهم می‌کند تا فرزندان در مدرسه و آینده خود موفق شوند.

از سوی دیگر، طرفداران مشارکت والدین در مدرسه معتقدند بخشی از فواید مشارکت والدین در آموزش و پرورش این است که انجام چنین کاری می‌تواند منجر به تغییرات مثبتی در محیط خانه، اجتماعات و جامعه شود (اراس^۵، ۲۰۱۰؛ اسکوت و سیلوا^۶، ۲۰۰۴؛ یونیسف^۷، ۲۰۰۹). در هر صورت، مشارکت والدین می‌تواند به عنوان یک مسیر پویا دیده شود و نه تنها در مدارس و سیستم‌های آموزشی، بلکه در منازل و اجتماعات تغییر ایجاد کند.

انجمن اولیا و مربیان، راه را برای مشارکت والدین در آموزش فرزندانشان هموار می‌کند؛ از جمله در راه‌های تصمیم‌گیری، تأثیرگذاری در تصویب و اجرای سیاست، اجرای نظم و انضباط، مذاکره و همکاری در برنامه درسی، نظارت بر روند مدارس و تأمین کارمندان، بودجه و امکانات. همان‌طور که ادوارد و لی^۸ (۲۰۰۹) ادعا می‌کنند، مشارکت والدین بسیار مهم است تا فرزندان بتوانند حداقل دانش و مهارت‌های تعیین شده در برنامه درسی را به دست آورند. الیبی (۲۰۱۴) در تحقیقی به این نتیجه رسید میزان مشارکت والدین در اجرای برنامه درسی در مدارس بسیار کم است. برای بهبود این روند پیشنهاد می‌دهد، مدیران و معلمان مدارس برای دستیابی و مشارکت

1. Crozier, G.
2. Reay, D
3. Henderson, A. T., & Berla, N.
4. Cheeks, M.
5. RSA.
6. Scott, S., & Sylva, K.
7. UNICEF.
8. Edwards, G., & Lee, J.

والدین تلاش کنند. همچنین، ایفورد^۱ (۲۰۱۸) در تحقیقی به بررسی ادراکات و تجربیات معلمان از مشارکت والدین در ایالات متحده پرداخت. نتایج این تحقیق هم نشان داد معلمان میزان مشارکت والدین را در سطح پایین و کم می‌دانستند.

در فصل ششم سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش - که در هشت فصل تهیه و تصویب شده است - با توجه به اهمیت خانواده و مشارکت آن در تعلیم و تربیت، بخشی با عنوان «تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضائات جامعه اسلامی» ارائه شده و جهت نیل به اهداف آن راهکارهایی بیان شده است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰).

همچنین می‌توان به تأثیرات منفی و نامناسب حضور والدین هم اشاره کرد؛ برای نمونه مک‌نیل^۲ (۲۰۰۱) اشاره می‌کند گاهی اوقات رابطه والدین و دانش‌آموزان بدتر می‌شود، زیرا والدین همیشه اصرار دارند تنها دانش‌آموزان باید روی کارهایی که مدرسه به آنها گفته است، تمرکز کنند. برخی والدین هم با معلمان تماس می‌گیرند تا صرفاً بررسی کنند که آیا فرزندانشان در کلاس‌ها شرکت می‌کنند یا خیر. این باعث می‌شود دانش‌آموزان نسبت به والدین خود بی‌اعتماد شوند (لامس و تیوزن^۳، ۲۰۱۶: ۶۰).

اپستین^۴ و همکاران (۲۰۰۲) مدل مشارکت والدین را در شش بعد تعریف می‌کنند: فرزندپروری، ارتباط، داوطلب شدن، یادگیری در خانه، تصمیم‌گیری و همکاری که در زیر به توضیح هر بعد اشاره خواهد شد.

۱) مهارت‌های فرزندپروری: برای کمک به والدین در درک نیازهای یادگیری فرزندان و کمک به معلمان برای درک نیازهای خانواده.

۲) ارتباط: امکان برقراری ارتباط دو طرفه و باز بین مدرسه و خانه را فراهم می‌کند.

۳) کارهای داوطلبانه: استعدادها و کمک‌های والدین را، هم در مدرسه و هم برای مدرسه به

رسمیت می‌شناسد.

1. Eaford, L.
2. McNeal, R. B.
3. Llamas, A.V. & Tuazon, A. P.
4. Epstein, J. L.

۴) یادگیری در خانه: در مورد راهبردهایی است که خانواده را با کار در مدرسه فرزندانشان درگیر می‌کند.

همچنین استیسی^۱ (۲۰۰۰) ادعا می‌کند: هیچ فرمولی برای حضور والدین وجود ندارد. والدین می‌توانند در بسیاری از زمینه‌ها - مانند نقش‌های حمایتی و کمک‌کننده - به عنوان معلم و احتمالاً به عنوان یادگیرندگان حضور داشته باشند.

همچنین در داخل کشور، مددلو، سعتمند و یارمحمدیان (۱۳۹۶) در تحقیقی به تعیین مؤلفه‌های ضروری مشارکت والدین در برنامه درسی از دیدگاه خبرگان این رشته پرداخته‌اند که مهم‌ترین یافته‌های این تحقیق، شامل: مشارکت والدین به عنوان منابع اطلاعاتی، مشارکت والدین نیاز امروز تعلیم و تربیت، شناخت نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها، بسترسازی برای مشارکت سایر افراد و عناصر دخیل، توانمندسازی برنامه‌های درسی، توصیه دین اسلام و عرف جامعه، مشارکت به عنوان یک ضرورت اجتماعی، شناسایی دقیق و بهتر ارزش‌های جامعه، شناسایی دقیق و الزام امکانات و موقعیت‌هایی طبیعی، ایجاد شرایط بهینه به منظور تربیت نسلی آگاه، زیان‌بار بودن آموزش بدون مشارکت والدین و ایجاد تعامل بیشتر بین مجریان و دریافت‌کنندگان خدمت می‌باشد.

در جدیدترین تحقیق هم مادوندو^۲ (۲۰۲۱) به این نتیجه دست یافت برای سیاست‌گذاری آینده، باید نگرانی‌های معلمان، والدین و فراگیران، قبل از برنامه‌ریزی و در زمان اجرای برنامه درسی جدید اولویت‌بندی شود.

شواهد و قراین مطرح شده در بالا نشان‌دهنده مشارکت در طراحی و تدوین و اجرای برنامه‌های درسی در بعضی از کشورهای دنیا یک روش معمول است، ولی این موضوع در کشور ما به دلایل مختلف، نظیر متمرکز بودن نظام آموزشی عینیت پیدا نکرده است و والدین در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی نقش خاصی ندارند و یا نظام آموزشی چیزی از آنها نخواست تا با انجام آن در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی مشارکت داشته باشند.

1. Stacy, m.
2. Madondo, F.

از این رو این تحقیق درصداست الگویی را ترسیم نماید تا نقش آفرینی خانواده‌ها را در اجرای برنامه‌های درسی فرزندان شناسایی کند. به عبارت دیگر مسأله این مطالعه، شناسایی و اولویت بندی ابعاد و مؤلفه‌های نقش نهاد خانواده در اجرای برنامه درسی بر اساس ادراک گروه نماینده والدین، متخصصان و خبرگان علوم تربیتی، به ویژه برنامه‌ریزان درسی و فلاسفه تعلیم و تربیت است.

روش‌شناسی

در این تحقیق برای شناسایی ابعاد نقش خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی از روش پژوهش اکتشافی^۱ و تحقیق اولیه^۲ - یعنی اطلاعاتی که مستقیماً از موضوع جمع‌آوری می‌شود - استفاده شد. تحقیق اکتشافی، تلاشی است برای کشف چیزهای جدید و بدیع از طریق کار در یک موضوع تحقیقاتی. روش اکتشافی را می‌توان با جستجوی ادبیات، گفتگو با متخصصان حوزه مربوطه و انجام مصاحبه متمرکز با افراد یا گروه‌ها، خواندن متون و نوشته‌های مختلف، مشورت با اساتید و صاحب‌نظران و... دنبال کرد (سوئدبرگ^۳، ۲۰۲۰).

دو روش اصلی در ارتباط با تحقیقات اکتشافی وجود دارد: روش اول شامل رویکرد مستقیم محقق به مسأله‌ای است که باید توسعه یابد (روش اولیه) و مورد دوم، شامل رویکرد به مشکل از طریق کار اشخاص ثالث است (روش ثانویه). از طریق روش اولیه که در این تحقیق به کار گرفته شده است، محقق مستقیماً به عناصر مربوط به موضوع مورد توسعه نزدیک می‌شود. بدین ترتیب، او اطلاعات دست اول را از طریق مشاهده، مصاحبه و نظرسنجی جمع‌آوری کرده و سپس آنها را تحلیل می‌کند (وینستون^۴، ۲۰۱۹).

برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق از گروه‌های کانونی - که یکی از روش‌های کلیدی اکتشاف کیفی در علوم اجتماعی به شمار می‌روند - استفاده شد. دلیل انتخاب این روش آن است که گروه‌های کانونی برای بسیاری از افراد شرکت‌کننده در پژوهش، کمتر تهدیدکننده تلقی

1. Exploratory research.
2. Primary research methods.
3. Swedberg, R.
4. Winston, K.

می‌شود و محیط مناسبی را برای بحث درباره ادراک‌ها، ایده‌ها، عقاید و افکار آنان فراهم می‌آورد (کروگر و کیسی^۱، ۲۰۰۰).

جامعه آماری این پژوهش، ۲۰ تن از نمایندگان والدین، متخصصان و خبرگان علوم تربیتی، به ویژه برنامه‌ریزان درسی و فلاسفه تعلیم و تربیت بودند که توانایی علمی در تعلیم و تربیت داشتند. جهت گردآوری اطلاعات از مصاحبه ساختاریافته برای دریافت نظرات متخصصین در مورد نقش آفرینی والدین استفاده شد. برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق، ابتدا جلسات توجیهی با پاسخ‌دهندگان برگزار شد و آموزش‌های لازم جهت پاسخگویی به سؤالات ارائه گردید. سؤالاتی که شالوده مصاحبه‌ها را تشکیل می‌داد، عبارت است از:

نقش خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی چیست؟

آیا (در سطح کلان و ملی) در نظام آموزش و پرورش (به ویژه قانون مدارس جمهوری اسلامی)، تمهیدات حقوقی - قانونی (رویه‌ها و سازکارهای نهادی) که متناسب با پدیده مشارکت خانواده باشد، دیده می‌شود؟

تنگناها و موانع توسعه مشارکت خانواده در تحقق اجرای صحیح برنامه‌ریزی درسی کدامند؟

خانواده در اجرای برنامه درسی نیاز است چه چیزهای را یاد بگیرد؟

خانواده‌ها چه نوع حمایتی می‌توانند در اجرای برنامه درسی داشته باشند؟

پاسخ‌های به دست آمده با استفاده از روش تحلیل محتوا کیفی^۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تحلیل محتوای کیفی یک روش چندوجهی یا انعطاف پذیر برای تحلیل محتوای زبانی و بصری در بسیاری از چارچوب‌های تحقیقاتی علوم اجتماعی است (ون لیوون و جویت، ۲۰۰۱؛ وایت و مارش^۳، ۲۰۰۶). روش تحلیل به این صورت بود که بعد از گردآوری اطلاعات، فهرستی از مضامین متناسب با پاسخ‌ها تهیه شد و سپس با استفاده کدگذاری، مضامین اصلی استخراج گشت و بر اساس بیشترین فراوانی اولویت‌بندی شد.

1. Krueger, R.A., & Casey, M.A.
2. Qualitative content analysis
3. Van Leeuwen and Jewitt, White and Marsh

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش با استفاده از پاسخ‌های به دست آمده از مصاحبه و پرسشنامه‌های باز پاسخ داده شد و داده‌های غیرحضور در مدت سه هفته جمع‌آوری شدند. این مطالعه با هدف فهم ادراک و تجربیات صاحب‌نظران تعلیم و تربیت که به عنوان والدین فرزندان خود ایفای نقش می‌نمایند، درباره نحوه حضور والدین در اجرای برنامه‌های درسی انجام شد. بر اساس یافته‌های این تحقیق، چهار مضمون از اطلاعات مربوط به درک و تجربیات افراد شرکت‌کننده و یافته‌های علمی تحقیقات پیشین در ارتباط با مشارکت والدین پدید آمده است. این مضامین بر اساس سؤال اصلی تحقیق که در جدول زیر مشاهده می‌شود، عبارت است از: خانواده به عنوان مشارکت‌کننده، خانواده به عنوان حمایت‌کننده (پشتیبان)، خانواده به عنوان یادگیرنده و خانواده به عنوان سیاست‌گذار (تصمیم‌گیر) که در ادامه در باب هر یک از مضامین توضیحاتی ارائه خواهد شد.

جدول ۱: مضامین اکتشافی تحقیق در ارتباط با نقش خانواده

مضامین	سؤال اصلی تحقیق
مضمون اول: خانواده به عنوان مشارکت‌کننده مضمون دوم: خانواده به عنوان حمایت‌کننده (پشتیبان) مضمون سوم: خانواده به عنوان یادگیرنده مضمون چهارم: خانواده به عنوان سیاست‌گذار (تصمیم‌گیر).	نقش خانواده در اجرای برنامه‌ریزی درسی چیست؟

قبل از توضیح کامل مضامین اکتشافی، در خصوص اهمیت حضور والدین از نظر مشارکت‌کنندگان این تحقیق مطالبی ارائه می‌شود.

اهمیت حضور والدین در فرایندهای آموزشی:

بعد از بررسی و تحلیل یافته‌های تحقیق مشخص شد شرکت‌کنندگان در این مطالعه به اهمیت مشارکت والدین در اجرای مطلوب برنامه‌های درسی مدارس و پیشرفت تحصیلی فرزندانشان تأکید بسیار داشته‌اند. در واقع، طی پرسشنامه‌های باز پاسخ، اکثر شرکت‌کنندگان

اعتقاد خود را در مورد اهمیت حضور والدین و تأثیر مداخله والدین در فرایند آموزشی به اشتراک گذاشتند. آن‌ها توضیح دادند چرا این مسأله اهمیت دارد و چگونه آن‌ها را به عنوان والدین تحت تأثیر قرار داده است.

پرسش‌های کلیدی مرتبط با این موضوع عبارتند از:

۱- والدین در فعالیت‌های مرتبط با برنامه‌های درسی در خانه، چگونه می‌توانند عمل کنند؟

۲- آیا مایلید خود را در بهبود آموزش فرزندانتان درگیر کنید؟ می‌توانید بگویید چرا؟

۳- تأثیر حضور والدین در آموزش را چگونه توصیف می‌کنید؟

در ادامه چند نمونه از نقل قول‌های شرکت‌کنندگان در خصوص اهمیت حضور والدین در فرایندهای آموزشی ارائه شده است.

شرکت‌کننده الف: من معتقدم مشارکت والدین در زمینه آموزش بسیار مهم است و این هم در معلمان و هم دانش‌آموزان تأثیر دارد. زمانی که والدین مشارکت می‌نمایند، از آنچه در مدرسه و تحصیلات فرزندانشان می‌گذرد، مطلع می‌شوند. مهم است والدین در این کار مشارکت داشته باشند، چون به معلمان نیز کمک می‌کنند. مشارکت والدین به مسائل رفتاری و علمی کمک می‌کند. من متوجه شده‌ام دانش‌آموزان دوست دارند رفتار بهتری داشته باشند و در مقایسه با آن دانش‌آموزانی که والدین آن‌ها دخالت نمی‌کنند، تلاش بیشتری می‌نمایند. بنابراین بله! مشارکت والدین در زمینه آموزش بسیار مهم است.

شرکت‌کننده ب: بله! در صورت قرار گرفتن اولیای دانش‌آموزان در بطن کار و حضور به موقع و ایفای نقش مؤثر، آنها می‌توانند به عنوان مهم‌ترین رکن آموزش در چرخه آموزشی نقش بالایی داشته باشند.

شرکت‌کننده ج: خانواده نه تنها باید در پشتیبانی و اجرای طرح‌های تربیتی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد، بلکه باید در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اقدامات تربیتی مشارکت فعال داشته و در سازوکارهای طراحی و اجرایی تربیت رسمی، برنامه‌های درسی، غنی‌سازی برنامه درسی در خانه، مدرسه و خارج از مدرسه نیز نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد.

با توجه به اهمیت مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه، در این بخش نمونه‌هایی از تأثیرات مثبت اهمیت حضور والدین و خلاصه‌ای از اصول پیشرو برای مشارکت موفق والدین و اجرای برنامه درسی آورده شده است.

جدول ۲. اهمیت حضور والدین در اجرای برنامه درسی

نقل قول مستقیم	اهمیت حضور والدین در اجرای برنامه درسی
<p>نظارت در اجرای برنامه درسی، نوعی احترام به فرزند است؛ زیرا او فکر می‌کند نه تنها فرد مهمی است، بلکه کارهایش هم مهم است و به او القا می‌شود با توجه به مشغله‌ای که پدر و مادر دارند، چقدر امر تحصیل ارزشمند است که آنها وقت خود را صرف این مورد می‌کنند. از این رو، اهمیت برنامه درسی برایش آشکار می‌شود و با اشتیاق بیشتری برنامه درسی را انجام می‌دهد.</p>	<p>احترام به فرزند و اشتیاق بیشتر فرزند در اجرای برنامه درسی</p>
<p>خانواده می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در سازوکارهای طراحی و اجرایی تربیت رسمی، برنامه‌های درسی و غنی‌سازی برنامه درسی در خانه، مدرسه و خارج از مدرسه داشته باشد.</p>	<p>غنی‌سازی برنامه درسی در خانه، مدرسه و خارج از مدرسه</p>
<p>خانواده نقش حامی را ایفا می‌کند که نقش مکمل است و هر قدر در این زمینه آشناتر شود، نقش مؤثرتری ایفا خواهد کرد.</p>	<p>نقش مکمل در اجرای مطلوب برنامه درسی</p>
<p>خانواده می‌تواند نیازهایی را که فرزندانش در طول مسیر رشد به آنها نیازمند است، شناسایی نموده؛ دسته‌بندی کند و اطلاعاتی که فرزندان برای کسب یک زندگی سالم و موفق در دنیای امروز به آنها نیازمند هستند و به عنوان برنامه درسی پنهان شناخته شده‌اند را برای تدوین‌کنندگان و اجراکنندگان برنامه‌های درسی مشخص تر سازند.</p>	<p>کمک به شناسایی نیازهای مغفول مانده فرزندان در برنامه‌های درسی</p>

نقل قول مستقیم	اهمیت حضور والدین در اجرای برنامه درسی
خانواده نقش اساسی در اجرای برنامه درسی دارد. خانواده می‌بایست برای دستیابی به اهداف و برنامه‌های درسی پیش‌بینی شده در تربیت عملی فرزندان در منزل تلاش کند.	تربیت عملی فرزندان در منزل برای دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده
خانواده به عنوان یک محیط طبیعی برای رشد کودک، ابعاد مختلف رشد کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد و یکی از مهم‌ترین هسته‌های تشکیل دهنده وجودی کودک است. بنابراین تشکیل نهادها و ستادهایی برای استفاده از دیدگاه خانواده‌ها در زمینه‌هایی از رشد، می‌تواند کمک بزرگی برای نظام تعلیم و تربیت و بخصوص نظام برنامه‌ریزی درسی باشد.	شناخت ابعاد مختلف رشد کودک

مضمون اول: خانواده به عنوان مشارکت‌کننده

برای نقش مشارکت‌کنندگی نهاد خانواده در اجرای برنامه‌های درسی، پاسخ‌های متنوعی بیان شد. در واقع، با توجه به درک و تجارب شرکت‌کنندگان در موضوع تحقیق، آنها تمام تلاش خود را برای ارائه پیشنهادهای کاربردی در ارتباط مؤثر نقش مشارکتی والدین دانش‌آموزان در اجرای برنامه‌های درسی بیان نمودند. همچنین، تمام شرکت‌کنندگان بیان کردند مایلند خط ارتباط بین آنها و متولیان امر آموزش را افزایش دهند.

سؤالات کلیدی مربوط به این موضوع، عبارت بودند از:

آیا مشارکت خانواده در فعالیت‌های برنامه درسی، یکی از عناصری است که در روند آموزش و پرورش ایران مسکوت مانده است؟
 آیا مشارکت خانواده در برنامه‌های درسی در بخش‌های مختلف - به ویژه در اجرا - باعث سهولت امور و بهبود فرایند یادگیری فراگیران گشته است؟

خانواده‌ها در چه حوزه‌ای می‌توانند در اجرای برنامه درسی مشارکت داشته باشند؟
 تنگناها و موانع توسعه مشارکت خانواده در تحقق اجرای صحیح برنامه‌ریزی درسی کدامند؟

در ذیل چند نمونه از نقل قول‌های شرکت‌کنندگان در خصوص نقش مشارکتی والدین در اجرای برنامه درسی ارائه خواهد شد:

شرکت‌کننده الف: خانواده‌ها می‌توانند در حوزه‌های مختلف، مثل نظارت بر اجرای برنامه درسی، ایجاد انگیزه در فرزند و آگاهی دادن فرزند از تجربیات گذشته خود مشارکت داشته باشند.

شرکت‌کننده ب: خانواده‌ها وقتی آشنا و حامی اجرای برنامه درسی باشند، از اجرای این برنامه حمایت کرده و به توجیه فرزند خود و پوشش بیشتر اجرا در منزل نیز خواهند پرداخت.

شرکت‌کننده ج: در حال حاضر مشارکت اولیا بیشتر سنتی بوده و لزوم آموزش برای مشارکت بیشتر محسوس است.

شرکت‌کننده د: خانواده‌ها می‌توانند در حوزه‌های بسیاری، از جمله: آموزش حقوق شهروندی و رعایت آن، افزایش مهارت‌های اجتماعی فرزندان، پایبندی به ارزش‌های دینی و هنجارهای متناسب با فرهنگ جامعه اسلامی و عدم تأثیرپذیری و الگوبرداری فرزندان از جوامع غیراسلامی و غربی مشارکت داشته باشند.

در بررسی و تحلیل نظرات ارائه شده جهت استخراج مداخله والدین به عنوان نقش مشارکتی، مؤلفه‌های استخراج شده که بیشترین امتیاز را به دست آورده‌اند، به عنوان مؤلفه‌های پذیرفته شده از دیدگاه خبرگان و صاحب‌نظران حوزه برنامه درسی و فلسفه تعلیم و تربیت محسوب می‌گردند که عبارت است از:

جدول ۳. ابعاد و نوع مشارکت خانواده

ابعاد و نوع مشارکت خانواده	فراوانی	برخی از نقل قول‌های مرتبط با نوع مشارکت
مشارکت در قالب نظارت‌کننده عملی و تسهیل‌کننده	۹	ش ۱: والدین نقش نظارتی و تسهیل‌کننده داشته باشند و به فرزندان انگیزه بدهند، نه اینکه آنها را مدام با دیگران مقایسه کنند یا سرزنش و نصیحت نمایند. ش ۲: در صورت آشنایی والدین با اهداف دوره تحصیلی و اهداف محتوای آموزشی ارائه شده، آنها می‌توانند به بهترین شکل به عنوان یک تسهیل‌گر کنار مدرسه باشند.

خانواده و مدرسه باید منعطف بوده و به موازات یکدیگر باشند، نه اینکه بدون هیچ انعطافی خلاف جهت یکدیگر حرکت کنند. البته والدین باید آگاهی پیدا کنند که حتماً با مدرسه هم‌جهت شوند. در غیر این صورت تضاد ارزشی در فرزند به وجود می‌آید و سبب تشنج در هویت و شخصیت فرزند می‌شود.	۸	مشارکت هم‌جهت، منعطف و دو سویه
می‌توان با برگزاری جلساتی در حیطه نیازسنجی، از آنان به عنوان مشارکت‌کننده برای تولید محتوای درسی یاری گرفت.	۷	مشارکت در شناسایی نیازهای دانش‌آموزان
در حوزه‌های متفاوت، از جمله: آموزش حقوق شهروندی و رعایت نمودن آن، افزایش مهارت‌های اجتماعی فرزندان، پابندی به ارزش‌های دینی و هنجارهای متناسب با فرهنگ جامعه اسلامی و عدم تأثیرپذیری و الگوبرداری فرزندان از جوامع غیر اسلامی و غربی.	۴	مشارکت در تعیین محتوا و اجرایی آن
با توجه به اینکه والدین فرزندشان را به طور کامل می‌شناسد و با روحیات او آشنا هستند، می‌توانند در روند یادگیری، ایجاد انگیزه و بهبود و توانمند شدن فرزند در امر آموزش کمک کنند و با عملی شدن آن با توجه به اینکه بچه‌ها با لذت دوران تحصیل در مدرسه را سپری خواهند کرد، جامعه توانمندی بسازند.	۳	بهبودبخش فرایند یادگیری فراگیران و برنامه‌های درسی
مشارکت خانواده می‌تواند در حیطه ابلاغ اطلاعات به برنامه‌ریزان باشد. به عقیده بنده در قسمت‌های گسترده‌ای از خصوصیات کودک، خانواده می‌تواند صاحب‌نظر باشد؛ در حیطه شناختی، عاطفی و....	۳	ابلاغ اطلاعات به برنامه‌ریزان
در صورت آشنایی اولیا با اهداف درس و شیوه‌های مناسب کمک، باری آنها بر یادگیری اثربخش، آینده‌نگر و هدفمند کمک شایانی خواهد نمود.	۳	مشارکت در انجام تکالیف
مشارکت خانواده‌ها در اجرای برنامه درسی و تنظیم اوقات فراغت دانش‌آموزان (میهمانی، مسافرت و...)، حفظ آرامش در خانواده و هماهنگی با برنامه‌های مدرسه، می‌تواند نقش بسزایی جهت اجرای برنامه درسی داشته باشد.	۳	هماهنگی با برنامه‌های درسی معلمان

در خصوص موانع و تنگناهای مشارکت خانواده در تحقق اجرای صحیح برنامه‌ریزی درسی نیز شرکت‌کنندگان موارد زیادی اعلام نموده‌اند که برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های احصاء شده، به‌صورت موردی در زیر آورده شده است:

- ≠ مدارس نقش خانواده را صرفاً در امور مالی می‌دانند.
- ≠ مدارس مشارکت کامل خانواده را نوعی تهدید برای مدرسه برمی‌شمرند.
- ≠ عدم باور دست‌اندرکاران نظام آموزشی به اولیا در انجام فرایند آموزشی.
- ≠ شیوه‌های نامناسب دریافت همکاری از والدین.
- ≠ عدم تعهد و باور قلبی خانواده‌ها به آموزش، به عنوان یک تخصص و عمل هدفمند.
- ≠ عدم آگاهی و اشراف اولیا بر اهداف طولی آموزش و ارتباط‌های آموزشی بین پایه‌ای.
- ≠ عدم آگاهی اولیا از برنامه‌ریزی‌های درسی برای سال‌های بعد و تغییرات کتب.
- ≠ نداشتن تخصص یا سواد لازم.
- ≠ سلیقه‌ای عمل کردن برخی مسئولان امر.
- ≠ حضور مدیران و معلمان با دیدگاه سنتی.
- ≠ مشکلات اقتصادی خانواده‌ها.
- ≠ وجود سیستم آموزش و پرورش متمرکز که فرصت مشارکت و خلاقیت را کاهش داده است.
- ≠ عدم دانش و سواد کافی برخی خانواده‌ها در بعضی حوزه‌ها؛ مثلاً پیروی از جوامع غربی در سبک زندگی.
- ≠ عدم آگاهی از مزایای مشارکت خانواده‌ها.
- ≠ عدم آگاهی خانواده‌ها از حقوق خویش در قبال تحقق برنامه درسی.
- ≠ نگاه منفی مدیران به مشارکت خانواده‌ها.
- ≠ عدم آگاهی خانواده از میزان تأثیرگذاری عقایدشان در بهبود شرایط تعلیم و تربیت.
- ≠ عدم وجود سیاست‌های کلان کاربردی برای استفاده از خانواده‌ها در شکل‌گیری برنامه‌های درسی.

≠ عدم بازخورد مناسب از همکاری و مشارکت خانواده و مدرسه که موجب عدم آگاهی خانواده از مشارکت در فرایند بهبود برنامه‌ریزی می‌شود.

مضمون دوم: خانواده به عنوان یادگیرنده

صرفاً اطلاع دادن به والدین در مورد آنچه فرزندانشان می‌آموزند، کافی نیست. این مهم است که آنها در کمک به کودکان خود به طور مؤثر نقش داشته باشند. برای این مضمون، یعنی نقش یادگیری نهاد خانواده در اجرای برنامه‌های درسی، پاسخ‌های متنوعی استخراج شد که در جدول زیر مؤلفه‌های مرتبط بر اساس بیشترین فراوانی نشان داده شده است.

سؤالات کلیدی مربوط به این نقش، عبارت بودند از:

آیا خانواده‌ها درباره آنچه فرزندانشان در مدارس یاد می‌گیرند، اطلاعاتی دارند؟

آیا مدارس، کارگاه‌هایی در راستای اجرای برنامه درسی ویژه خانواده‌ها تدارک دیده است؟

چه پیشنهادی ارائه می‌دهید؟

خانواده در اجرای برنامه درسی، چه چیزهایی را باید بیاموزد؟

جدول ۴. ابعاد و نوع یادگیری خانوادگی خانواده در اجرای برنامه درسی

ابعاد و نوع یادگیری خانواده	فراوانی	برخی از نقل و قول مرتبط
یادگیری نظارت صحیح	۵	نظارت صحیح را بیاموزد تا آن را با دخالت خلط نکند. بدین ترتیب فرزند احساس نخواهد کرد که والدین مثل یک مأمور هستند و او را چک می‌کنند.
آشنایی با مبانی، اهداف و روش‌های مؤثر اجرای برنامه درسی	۴	بیشترین میزان در اجرای بهتر برنامه‌های درسی توسط خانواده‌ها، آشنایی با اهداف دوره تحصیلی، اهداف کتب تألیف شده، شیوه‌های آموزش مؤثر و روش‌های تدریس مناسب آن گروه سنی است
تغییر نگرش نسبت به الگوبرداری از جوامع غربی و اصلاح و بهبود سبک زندگی	۳	تغییر نگرش نسبت به الگوبرداری از جوامع غربی و اصلاح و بهبود سبک زندگی خود، زمانی که آگاهی بخشی و دانش خانواده افزایش یابد، منجر به

ابعاد و نوع یادگیری خانواده	فراوانی	برخی از نقل و قول مرتبط
		رفتارهای درست و سبک زندگی سالم و صحیح متناسب با فرهنگ کشور خودمان خواهد شد.
برنامه‌ریزی برای امور آموزشی فرزندان در منزل	۳	تشویق فرزند خود به انجام تکالیف آموزشی و درس خواندن، برنامه‌ریزی برای امور آموزشی فرزندان خود در منزل
آشنایی خانواده با اصول اولیه و سیاست‌گذاری‌ها در زمینه برنامه درسی	۲	در درجه اول، خانواده باید با اصول اولیه و سیاست‌گذاری‌ها در زمینه برنامه درسی آشنا باشند تا بتوان گام‌های بعدی را در این زمینه برداشت.

مضمون سوم: خانواده به عنوان حمایت‌کننده

والدین و اعضای جامعه به عنوان حامیان و طرفداران تحصیل فرزندان خود هستند و مهم است والدین به عنوان حمایت‌کننده، در انتشار اطلاعات مربوط به برنامه درسی تلاش نمایند. والدین بهترین حامیان مدرسه هستند، بخصوص به دلیل اینکه آنها برای آموزش فرزندشان هزینه پرداخت می‌کنند. تمرکز بررسی در این زمینه روی شیوه‌هایی است که در سطح مدرسه برای تشویق نقش والدین به عنوان حامیان آموزش فرزندانشان اجرا می‌شود. سؤالات کلیدی مربوط به این نقش عبارتند از:

- خانواده‌ها چه نوع حمایتی می‌توانند در اجرای برنامه درسی داشته باشند؟
- خانواده‌ها چه نوع حمایتی می‌توانند جهت نوآوری و بهبود اجرای صحیح آموزش به فرزندانشان نمایند؟
- آیا خانواده‌ها می‌توانند مشکلات تحصیلی فرزندانشان را شناسایی نموده و معلم را از این مشکلات آگاه سازند؟
- خانواده چگونه می‌تواند در پشتیبانی اجرای برنامه درسی مشارکت فعال داشته باشد؟ آیا جایی برای بهبود وجود دارد؟
- در جدول زیر مؤلفه‌های مرتبط بر اساس بیشترین فراوانی مشخص شده است.

جدول ۵: ابعاد و نوع حمایت‌کنندگی خانواده در اجرای برنامه درسی

ابعاد و نوع حمایت‌کنندگی خانواده	فراوانی	برخی از نقل قول‌های مرتبط
حمایت عاطفی و مالی	۱۱	حمایت عاطفی و اقتصادی؛ با توجه به شغلشان می‌توانند حمایت اعتباری هم کنند.
حمایت نظارتی و مشورتی	۹	حمایت خانواده می‌تواند به صورت بیان دیدگاه‌ها، نظرات و خلق و خوی فرزند به معلمش باشد تا معلم با روحيات شاگردانش آشنا شود.
حمایت عملی و مشاوره‌ای به معلمان	۸	جهت آشنایی بیشتر معلمان با فرزندشان، تفاوت‌های فردی فرزند را گوشزد کنند و در صورت آشنایی با شیوه‌های مناسب تدریس، آن را به صورت انفرادی در اختیار معلمان قرار دهند.
حمایت در یادگیری دانش‌آموز	۸	خانواده‌ها می‌توانند در حوزه شناسایی نیازهای فرزندان نقش مؤثری داشته باشند.
حمایت دو سویه بین مدرسه و خانواده	۷	ش ۵: ارتباط مؤثر خانواده با مدرسه در تمام امور پشتیبانی در اجرای برنامه درسی خواهد بود. ش ۱۱: همکاری و تعامل با معلم در شیوه‌های آموزش و رسیدن به اهداف آموزشی همسو با نظرات مدرسه است. بله! هر قدر تعامل و گفتگو بین خانواده‌ها و مدرسه

ابعاد و نوع حمایت‌کنندگی خانواده	فراوانی	برخی از نقل قول‌های مرتبط
		بیشتر باشد، این امر میسرتر خواهد بود.
حمایت ترویجی و توسعه‌ای	۶	وقتی یک برنامه درسی به صورت کاربردی و بر اساس نیازهای فرزندان تدوین شده و به حیطة اجرا برسد، قطعاً خانواده‌ها در رواج و توسعه آن نیز تلاش خواهند نمود.

این مطالعه نشان داد پشتیبانی از موفقیت دانش آموز، عوامل بسیار مهمی در همکاری بین مدرسه و خانواده و حتی افزایش سطح نشست بین آنها است.

مضمون چهارم: خانواده به عنوان همکار سیاست‌گذار (تصمیم‌ساز)

والدین می‌توانند به عنوان همکار سیاست‌گذار، با ارائه اطلاعاتی در زمینه سیاست‌گذاری و برنامه‌های مدرسه مشارکت نمایند. بر اساس تجربیات شخصی شرکت‌کنندگان، آنها معتقدند همکاری والدین در سیاست‌گذاری اجرای برنامه درسی ضروری است. سؤالات کلیدی مربوط به این نقش عبارت بودند از:

آیا (در سطح کلان و ملی) در نظام آموزش و پرورش (به‌ویژه قانون مدارس جمهوری اسلامی) تمهیدات حقوقی- قانونی (رویه‌ها و سازکارهای نهادی) که متناسب با پدیده مشارکت خانواده باشد، دیده می‌شود؟

آیا از خانواده برای فراهم کردن اطلاعات بیشتر در طراحی دقیق سیاست‌های اجرای برنامه درسی کمک گرفته می‌شود؟

چه پیشنهاداتی در خصوص پررنگ نمودن نقش خانواده به عنوان همکار سیاست‌گذار در اجرای برنامه درسی ارائه می‌نمایید؟

اولویت‌ها و دیدگاه‌های والدین برای تربیت فرزندان به چه صورت منتقل می‌شود؟

در جدول زیر، مؤلفه‌های مرتبط بر اساس بیشترین فراوانی مشخص شده است.

جدول ۶. ابعاد و نوع سیاست‌گذاری خانواده در اجرای برنامه درسی

ابعاد و نوع همکاری در سیاست‌گذاری	فراوانی	برخی از نقل و قول مرتبط
مشارکت در نحوه نظارت برنامه‌های درسی در منزل	۷	ش ۳: برگزاری کارگاه‌های آموزشی و روان‌شناسی برای والدین، جهت آگاهی به اینکه چگونه بر برنامه‌های درسی نظارت کنند و چطور با فرزندان صحبت کنند. حتی مربیان مدرسه باید شیوه‌های نوین برخورد با بچه‌ها و چگونگی آموزش به آنها را یاد بگیرند و آموزش شیوه‌ها و روش‌های مطالعه را در برنامه درسی بگنجانند. ش ۱۲: به نظر می‌رسد اول باید خانواده‌ها آگاه شوند، چون متأسفانه تمام خانواده‌های ایرانی از دانش و سواد بالا و یکسانی برخوردار نیستند. بنابراین هر قدر سطح آگاهی بخشی به خانواده‌ها، بخصوص کارگاه‌های آموزش خانواده افزایش یابد، به طبع آن، خانواده‌ها می‌توانند در نیازسنجی و افزایش سطح آگاهی فرزندان‌شان گام مؤثرتری بردارند.
اعمال نظرات والدین در اجرای سیاست‌های برنامه درسی	۶	جذاب کردن محیط آموزشی و متون درسی و استفاده از نظرات والدین برای اجرای سیاست‌های برنامه درسی، روش‌های آموزشی جذابی نیستند و فاصله زیادی بین خواسته‌ها و نیاز فرزندان و جامعه، با آنچه از طرف حکومت در کتاب‌های درسی مطرح می‌شود، وجود دارد.
سیاست‌گذاری از طریق تعامل	۵	لازم است انجمن‌ها و مجالسی از فرزندان و والدین، جهت تدوین سیاست‌گذاری‌ها ایجاد شود و نظرات با رأی اکثریت، در مدیریت مدرسه و برنامه‌های آن اعمال گردد.
سیاست‌گذاری با تشکیل کارگروه متناسب با حیطه‌های مختلف	۵	به نظر بنده، می‌توان از دیدگاه اولیای تحصیل‌کرده استفاده کرد. ابتدا آنها را با اهداف برنامه درسی آشنا نمود و سپس با تقسیم‌بندی آنها در دو یا سه کارگروه متناسب با حیطه‌های مختلف، از نظرات آنها بهره برد.
مشارکت در نیازسنجی و روش‌های یاددهی و یادگیری	۵	خانواده‌ها با برقراری ارتباط نزدیک با برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی و معلمان، می‌توانند اطلاعاتی از دانش‌آموزان را در اختیار آنان قرار دهند تا آنها نیز برنامه درسی را مطابق با نیاز دانش‌آموز طراحی نموده و روش‌های مناسب برای یادگیری و یاددهی ارائه دهند.
اعمال سیاست‌های مورد نظر والدین	۴	برگزاری انتخابات آزاد میان والدین برای اجرای سیاست‌های مورد نظرشان در امر برنامه درسی. پس بچه‌ها باید این خدمات را دوست داشته باشند و نباید مدرسه مانند سوپرمارکتی آموزشی شود، بدون هیچ مشتری.
همکار سیاست‌گذار در طراحی و اجرای تربیت رسمی	۴	خانواده نه تنها در پشتیبانی و اجرای طرح‌های تربیتی، بلکه در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارزشیابی برنامه‌ها و اقدامات، باید فرایند

ابعاد و نوع همکاری در سیاست گذاری	فراوانی	برخی از نقل و قول مرتبط
		تربیتی مشارکت فعال داشته باشد. همچنین باید نقش تعیین کننده‌ای در سازوکارهای طراحی و اجرایی تربیت رسمی و برنامه‌های درسی و غنی‌سازی برنامه درسی در خانه، مدرسه و خارج از مدرسه داشته باشد.
ارزشمند نمودن نقش خانواده	۳	تعامل بیشتر خانواده با مدرسه. بها دادن به این امر که فقط خانواده نقش جریان‌ساز برنامه‌ها را به عهده دارد و گذاشتن حق انتخاب، متنها در صورت داشتن صلاحیت در اجرای برنامه‌های درسی.

اولویت بندی نقش نهاد خانواده در اجرای برنامه درسی

در شکل زیر نقش خانواده در اجرای برنامه درسی به ترتیب اولویت و بر اساس تفکیک چهار نقش اصلی ارائه شده است.

نتیجه‌گیری و بحث

هدف از این مطالعه کیفی، ارائه درک درستی از تجربیات متخصصان و والدین در رابطه با نقش خانواده در اجرای مطلوب برنامه درسی است. تمام شرکت‌کنندگان این مطالعه، نیاز به ضرورت وجود برنامه مؤثر برای حضور والدین در اجرای برنامه درسی را بیان کردند. با استفاده از سؤالات تحقیق، مهم‌ترین مؤلفه‌های داده‌ها از هم تفکیک شدند تا اطمینان حاصل شود که این تحقیق راه‌حل قابل توجهی برای مداخله خانوادگی که با آنها مصاحبه شده بود، ارائه می‌دهد.

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها، حاکی از عدم مداخله صحیح والدین در اجرای برنامه درسی بود. این یافته با نتایج تحقیقات قبلی، مانند ایفورد (۲۰۱۸)؛ الیبی (۲۰۱۴)؛ استیسی (۲۰۰۰) و همچنین مددلو و همکاران (۱۳۹۶) همسو است. بسیاری از مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند مدارس، فرصت‌های زیادی برای افزایش نقش خانواده فراهم نمی‌کنند. با این وجود اکثر شرکت‌کنندگان تمایل به مشارکت در اجرای برنامه درسی فرزندان خود دارند و به موارد زیادی از اهمیت مداخله خانواده در اجرای برنامه درسی اشاره نموده‌اند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، چهار مضمون از داده‌های مربوط به درک و تجربیات شرکت‌کنندگان از مداخله والدین در اجرای برنامه درسی پدید آمده است. این مضامین عبارت است از: نقش نهاد خانواده به عنوان مشارکت‌کننده، حمایت‌کننده (پشتیبان)، یادگیرنده و سیاست‌گذار (تصمیم‌ساز).

از این تحقیق می‌توان نتیجه گرفت مشارکت والدین در اجرای برنامه درسی در مدارس کشور در سطح مطلوب نیست. مدارس ساختار پیش‌بینی شده‌ای را بر اساس قانونی - مانند شورای اولیاء و مربیان - که والدین در آن شرکت می‌کنند، تعیین می‌نمایند، اما کار و فعالیت آن‌ها مشخص نشده است و هیچ چارچوب، مکانیسم و رویه‌ای وجود ندارد که مشارکت واقعی و درست والدین در اجرای برنامه درسی مدارس را ممکن سازد. بر این اساس، پیشنهادهای منطبق با یافته‌های تحقیق تدوین شده که در صورت عملی شدن، ممکن است باعث افزایش مشارکت والدین در اجرای برنامه درسی شود.

همچنین با توجه به یافته‌ها و محدودیت‌های این مطالعه، لازم است مطالعات بیشتری انجام شود تا زمینه‌های خاص نقش آفرینی نهاد تأثیرگذار خانواده در برنامه‌ریزی درسی مورد بررسی قرار

گیرد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود تحقیقی پیرامون بررسی برداشت‌های معلمان و اولیا از نقش آفرینی خانواده‌ها در طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌ریزی درسی انجام شود. از این رو، بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود:

۱- مهارت‌آموزی خانواده‌ها از سوی نهادهای آموزشی

مدارس می‌توانند کارگاه‌های اجرای برنامه درسی را برای والدین ترتیب دهند تا مهارت‌های لازم برای کمک به فرزندشان را به آنها بیاموزند. از این رو، شرکت کنندگان موارد زیر را در خصوص برگزاری بهتر کارگاه‌های مرتبط با خانواده ذکر نموده‌اند:

به صورت مستمر و هفتگی با جلسه پرسش و پاسخ

برگزاری کلاس‌هایی با رویکرد آشنایی خانواده‌ها با آموزش و اهداف تربیتی

آموزش مربیان این دوره‌ها در خصوص اجرای برنامه درسی

اطلاع‌رسانی و بازخورد این نوع کارگاه‌ها به خانواده‌ها

۲- استفاده از رسانه‌های اجتماعی در مدرسه برای ارتباط با والدین

تعداد والدینی که از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، با نرخ هشدار دهنده‌ای در حال افزایش است. مدارس می‌توانند در راستای سیاست‌های استفاده از رسانه اجتماعی برای ارتباط با رویکرد مداوم و مستمر با استفاده از کانال‌های مشهور برنامه‌ریزی کنند. این کار روشی عالی برای تعامل و آگاهی والدین با اهداف و وقایع روز مدارس است.

۳- ایجاد فرصت‌های کار داوطلبانه

فرصت‌های کار داوطلبانه این شانس را به والدین می‌دهد که از تماشاگر به مشارکت‌کننده فعال در مدرسه تبدیل شوند. همچنین می‌توانند درک بیشتری از آنچه کودک به صورت روزانه انجام می‌دهد، داشته باشند. یکی از بهترین راه‌ها برای هماهنگی این فعالیت‌ها، استفاده از سایت یا کانال‌های مدرسه است. مطمئناً وبلاگ اختصاصی، تقویم رویدادها و فیلم‌های مشاوره، می‌توانند به صورت آنلاین به والدین کمک کنند. رسانه‌های اجتماعی نیز می‌توانند در زمینه‌های دیگر، مانند فرم ثبت‌نام کار داوطلبانه به صورت آنلاین، شرایط حضور خانواده‌های داوطلب را آسان و راحت سازند.

- ۴- تدوین اصول راهنما و پودمان‌های آموزشی برای تبیین نقش مدرسه و خانواده و ایجاد سازوکارهای لازم برای هماهنگی و همسویی آن‌ها با هم و با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.
- ۵- تدوین برنامه جامعه حضور خانواده و نهادهای تربیتی و آموزشی برای تقویت فرهنگی تربیت خانواده و تحقق شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان.
- ۶- تشکیل کارگروه مناسب با حیطه‌های مختلف.
- ۷- برقراری ارتباط نزدیک با برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی.
- ۸- برگزاری انتخابات آزاد میان والدین برای اجرای سیاست‌های مورد نظرشان.
- ۹- استفاده از مشوق‌های مادی و معنوی.
- ۱۰- زمینه‌سازی جهت مشارکت فعال در طراحی و اجرای تربیت رسمی.
- ۱۱- استفاده از نظرات والدین برای اجرای سیاست‌های برنامه درسی.
- ۱۲- تشکیل انجمن‌ها و نشست‌ها، متشکل از فرزندان و والدین.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- قرآن کریم.
- البرزی، شهلا. (۱۳۹۱). روش‌های نوین ارتباط والدین با مدرسه، انتشارات پژوهشکده خانواده.
- بهبودی، هایده. (۱۳۸۷). «اهمیت مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه». *مجله تعلیم و تربیت استثنایی*، ۹ (۸۷): ۶۵-۷۰.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (شورای عالی آموزش و پرورش).
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۰). مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (شورای عالی آموزش و پرورش).
- مددلو، قهرمان؛ سعادت‌مند، زهره؛ یارمحمدیان، محمدحسین. (۱۳۹۶). ضرورت مشارکت والدین و مؤلفه‌های آن در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی. *کنفرانس پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روان‌شناسی و علوم تربیتی حقوق و علوم اجتماعی*. دانشگاه دولتی علمی کاربردی شوشتر، شرکت دانش پژوهان همایش آفرین پارس بین‌المللی.
- Ali, M. (2012). The shadow of colonialism on relations between immigrant parents and their children's teachers. *Alberta Journal of Education*, 53 (2) , 198-215.
- Anyikwa, N., & Obidike, N. (2012)- Mothers' constructions of their roles in the literacy education of their children. *Africa Development*, 36 (3) , 57-67.
- Chan, W. (1995). The impact of the Parent-Teacher Association (PTA) on a secondary school in Hong Kong. published Dissertation University of Hong Kong.
- Cheeks, M. (2012). The impact of learning centers as a parent-involvement aid to improve student success. Doctor of Education Dissertation. Nova Southeastern University Florida: Abraham S. Fischler School of Education.
- Clinton, J. & Hattie, J. (2013). New Zealand students' perceptions of parental involvement in learning and schooling. *Asia Pacific journal of Education*, 33 (3) : 324-337.
- Crozier, G., & Reay, D. (2005). *Activating participation: Mothers, fathers and teachers working towards partnership*. VA: Stylus Publishing.
- Curriculum for Excellence. (2010). Curriculum for excellence in action: Bringing life to learning and learning to life. Retrieved November 18, 2013, from <http://www.curriculumforexcellenceScotland.gov.uk>.
- Eaford, L. (2018). Teacher Perceptions of Parental Involvement at an Inner-City K-8 Center in the United States. Walden University. Follow this and additional works at: <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations>: Walden Dissertations and Doctoral Studies.
- Edwards, G., & Lee, J. (2009). Leading curriculum change for education for sustainable development in schools. *Schooling for Sustainable Development*, , 1, 95-114. http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4020-9686-0_5.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). *School, community, and community partnerships: Your Handbook for Action* (2nd ed.) , CA. Thousand Oaks: Corwin Press.

- Garcia, L.E. & Thornton, O. (2014). The enduring Importance of parenta involvement. <http://Neatoday.org/2014/11/18/the-enduring-importance-of-parental-involvement-2/>. Date of access: 13 March 2018.
- Gonzalez-Mena, J. (2011). Foundations of early childhood education: Teaching children in a diverse setting. New York: McGraw-Hill.
- Dietel, R. (2004). Achievement gaps in our school (Assessment Brief No.8). San Francisco, CA: Center for Assessment and Evaluation of Student Learning.
- Henderson, A. T., & Berla, N. (1997).. A new generation of evidence: The family is critical to student achievement. Washington: DC: Center for Law and Education.
- Henderson, A.T., Mapp, K.L., Johnson, V.R. & Davies D. (2007). Beyond the bake sale: The essential guide to family-school partnerships. New York: London: The New Press.
- Hornby, G., & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review*, 63 (1) , 37-52.
- Kindiki, J. (2009). Effectiveness of boards of governors in curriculum implementation in secondary schools in Kenya. *Educational Research and Reviews*, 4 (5) , 260- 266.
- Llamas, A.V. & Tuazon, A. P. (2016). School practices in parental involvement, its expected results and barriers in public secondary schools. *International Journal of Educational Science and Research*, , 6 (1) : 69-78.
- Castro, M., Expósito-Casas, E., López-Martín, E., Lizasoain, L., Navarro-Asencio, E. & Gaviria, J.L. (2015). Parental involvement on student academic achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 14 (1) , 33-46. Elsevier Ltd. Retrieved January 18, 2022 from <https://www.learntechlib.org/p/197431/>.
- Madondo, F. (2021). Perceptions on Curriculum Implementation: A Case for Rural Zimbabwean Early Childhood Development Teachers as Agents of Change, *Journal of Research in Childhood Education*, 35: 3, 399-416, DOI: 10.1080/02568543.2020.1731024
- McNeal, R. B. (2001). Differential effects of parental involvement on cognitive and behavioural outcomes by socioeconomic status. *The Journal of Socio-Economics*, 30 (2) , 171-180.
- Morrison, G. S. (2007). Early childhood education today. Upper Saddle River. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Nkomo, G. M. (1995). Curriculum Implementation, Change & Innovation. Centre for Distance Education, University of Zimbabwe.
- Olibie, E. I. (2014). Parental Involvement in Curriculum Implementation as Perceived by Nigeria Secondary School Principals. *Journal of Education and Learning*, 51-40.
- Reynolds, J. (2007). Parents' involvement in their children's learning and schools: How should their responsibilities relate to the role of the state?. Bristol: Policy Press.
- RSA Projects. (2010). Engaging the local: The RSA Area Based. Curriculum. London: RSA.
- Swedberg, R. (2020). Exploratory Research. In C. Elman, J. Gerring, & J. Mahoney (Eds.) , *The Production of Knowledge: Enhancing Progress in Social Science (Strategies for Social Inquiry*, pp. 17-41). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/9781108762519.002
- Scott, S., & Sylva, K. (2004). The SPOKES project: Supporting parents on kids' education. Researcher summary. In D. Quinton (Ed.) , *Supporting Parents: Messages from Research*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Stacy, m. (1991). parents and teachers together. Philadelphia : open university press.
- Sylaj, S. V. (2013). Supporting the success of students: One of the factors to optimize the role of the school through its cooperation with the family. *Creative Education*, 4 (05) , 299. <http://dx.doi.org/10.4236/ce.2013.45044>.

- UNICEF. (2009). Chapter 4: School and community child friendly schools. Retrieved November 18, 2013, from.
- Uzoechina, G., & Obidike, N. (2007). Parental involvement in primary education in Anambra State: The way forward. *Journal of childhood and primary education*, 2 (1) , 101-106.
- Ushie, M. A., Emeka, J. O., Ononga, G. I., & Owolabi, E. O. (2012). Influence of family structure on students' academic performance in Agege local government area, Lagos state, Nigeria. *European Journal of Educational Studies*, 4, 177-187.
- Van Leeuwen, T, Jewitt, C (2001) *Handbook of Visual Analysis*. London: Sage.
- White, M, Marsh, E (2006) *Content analysis: A flexible methodology*. *Library Trends* 55: 22-45.
- Winston, K. (2019). *Exploratory research: definition, methods and examples*. New York: study.com.

